

ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ ОФШОРНИХ КРАЇН: СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ, ІНСТРУМЕНТИ

Визначаються сутність, функції та інструменти податкового механізму офшорних країн у системі міжнародного оподаткування капіталу. Питання, що розглядаються в цій статті, охоплюють розвиток офшорів в історичному аспекті, основні задачі використання офшорів, їх користувачів, заходи щодо протидії офшорній діяльності, а також висновки та пропозиції щодо реагування на сучасні виклики діяльності офшорів.

Ключові слова: офшори, податковий механізм, оподаткування капіталу.

Определяется сущность, функции и инструменты налогового механизма офшорных стран в системе международного налогообложения капитала. Вопросы, рассматриваемые в данной статье, включают развитие офшоров в историческом аспекте, основные задачи использования офшоров, их пользователей, меры противодействия офшорной деятельности, а также выводы и предложения относительно реагирования на современные вызовы деятельности офшоров.

Ключевые слова: офшоры, налоговый механизм, налогообложение капитала.

The present article defines essence, functions and instruments of tax mechanism of offshore countries in the system of international capital taxation. Issues considered in this article include development of offshores in historical perspective, general goals of offshore activities, and their users, measures as for elimination of the negative impact of offshore activities, as well as conclusions and suggestions regarding reaction to the challenges occurring due to activity of offshores.

Key words: offshores, tax mechanism, capital taxation.

Постановка проблеми. Більшість країн світу стикаються з проблемою збору податків і відповідно не можуть повною мірою фінансувати свої державні витрати. Останніми роками ця проблема стоїть перед усіма країнами світу, в той час як розвинуті країни у вигляді податків отримують до державних бюджетів приблизно 30–35% ВВП, всі інші країни – 10–15%.

Уникнення та ухилення від податків вважається основним фактором, який обмежує можливості урядів країн ефективно збирати податки. Наявні емпіричні дослідження, які розглядають зменшення податкових надходжень держави через уникнення та ухилення від податків, виділяють дві складові цього явища – національну та міжнародну. Національна складова включає ухилення від оподаткування за рахунок так званої “тіньової економіки”, а міжнародна складова пов’язана в основному з використанням податкового механізму офшорів.

У статті ми розглянемо міжнародну складову, а саме податкові механізми офшорних країн, оскільки складно аналізувати те, що знаходиться в тіні, а отже, практично немає жодних достовірних даних для аналізу. Також слід зазначити, що, на нашу думку, виведення частини економіки із тіні не дасть значного збільшення податкових надходжень, оскільки:

а) незаконна діяльність, що знаходиться в тіні, при виявленні буде просто припинена, тобто не стане об’єктом оподаткування;

б) законна діяльність скоріше за все втратить свою привабливість при її виявленні, а, отже, економічні суб’єкти або припинять таку діяльність, або значно скоротять її обсяги, що в свою чергу не дасть бажаного ефекту у вигляді збільшення податкових надходжень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В переважній більшості дослідження та публікації вітчизняних та іноземних вчених розглядають офшори як негативне явище у світовій економіці, з яким треба боротися і, виходячи з цього, будують структуру своїх досліджень. Серед них слід зазначити: А. Абалкіна, В. Балашов, А. Кобхам, Г. Роулінгс, С. Піккіото, Н. Сулік, А. Якушева та Н.В. Москаленко.

Між тим необхідно дослідити офшорні країни та відповідні податкові механізми у системі міжнародного оподаткування капіталу, як його невід’ємної частини та своєрідної реакції на ті або інші недоліки податкових механізмів окремо взятих країн та світової податкової системи.

Метою цієї статті є визначення особливостей податкового механізму офшорних країн як невід’ємної частини системи міжнародного оподаткування капіталу на сучасному етапі глобалізації світової економіки.

Виклад основного матеріалу. У випадку офшорів дати їм чітке визначення досить складно. Саме слово “офшор” є оманливим, оскільки можна зробити висновок про те, що його діяльність обмежена невеликими країнами та асоціюється з островами. Основна складність у визначенні офшорів полягає в обмеженості відповідних даних.

Російські вчені визначають офшори як фінансові центри, що заохочують приплив іноземного капіталу шляхом надання податкових та інших пільг іноземним компаніям, зареєстрованим в країні розміщення центра.

Відомий французький вчений, Шамбост Е. пропонує розглядати офшори як один з найвідоміших і найефективніших інструментів податкового планування, який ґрунтується на використанні податкового законодавства країн світу, які частково або повністю звільняють від оподаткування компанії, що належать нерезидентам.

Підсумовуючи праці таких вчених, як: А. Кобхам, Г. Роулінгс, С. Піккіото, Н. Сулік, А. Якушева можна виділити п'ять основних характеристик офшорів:

1. Орієнтація на обслуговування нерезидентів.
2. Незначна кількість регуляторних вимог.
3. Відсутність податків або наявність низьких ставок податків.
4. Відсутність прозорості у функціонуванні національних податкових систем.
5. Значна інформаційна закритість.

Ключовою функцією офшорів є надання фінансових послуг нерезидентам, зокрема експорт фінансових послуг. Проте, деякі економіки країн світу також спеціалізуються на експорті фінансових послуг, а тому задамо питання, чи є вони офшорами? Якщо обсяг фінансових послуг значно перевищує потреби та розміри таких економік, то так, а якщо цей обсяг адекватний, то ні. Приймаючи до уваги вищенаведене, ми можемо визначити офшори наступним чином: офшор це країна чи юрисдикція, що надає фінансові послуги нерезидентам, в масштабі який є неспівмірним розміру та фінансуванню національної економіки, а також має 5 характеристик описаних вище.

В статті ми будемо використовувати дане визначення офшору, при цьому слід вважати, що це поняття охоплює схожі терміни, такі як "податкові гавані" та "офшорні фінансові центри".

Сучасні офшори пройшли довгий шлях розвитку, починаючи від початкових формувань у 1920–1930 роках, які важко назвати офшорами в сучасному розумінні, до нинішніх офшорних фінансових центрів з широким спектром можливостей ухилення від сплати податків.

Умовно розвиток офшорів можна розділити на чотири періоди (рис. 1).

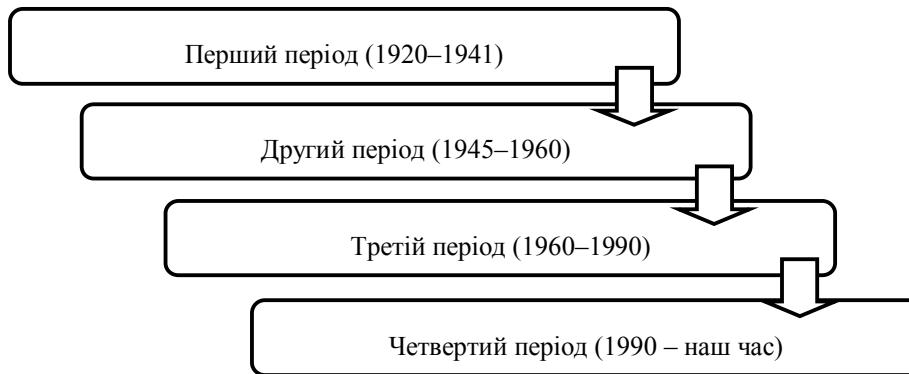

Рис. 1. Періоди розвитку офшорів.

Перший період характеризується тим, що провідні розвинуті держави, особливо ті, які були експортерами капіталу, застосовували високі податки до доходів власних громадян, в тому числі від іноземних інвестицій. Це стало причиною пошуку шляхів зменшення своїх податкових зобов'язань. Все розпочалось зі створення фіктивних юридичних осіб та маніпулювання поняттям доходу в рамках законодавства. Таким чином, в 1920–1930 роках розпочалось використання Нормандських та Багамських островів, Панами задля приховування особистих доходів фізичних осіб та доходів корпорації з використанням "холдингових компаній".

Основні принципи уникнення сплати податків через офшори були відносно простими. Створювалася одна або кілька юридичних осіб (компаній, трастів або партнерств) в зручних юрисдикціях, за допомогою яких можна було перенаправляти потік доходів, отриманих від міжнародних інвестицій та підприємницької діяльності. Поєднання посередників дозволяло зменшити або повністю звільнити від оподаткування як в країні-походження доходу так і в країні-розташування. Також офшори почали використовувати, особливо після посилення валютного контролю в більшості країн, для "експорту" коштів і повернення їх в якості інвестицій в ту ж саму країну. Це дозволяло резидентам користуватися податковими пільгами, а також іншими перевагами, що пропонуються іноземним інвесторам [8].

Так, наприклад, основна частина іноземних інвестицій в Індію проходить через Маврикій, через сприятливі умови податкової угоди з Індією. Так в свій час інвестиції в Україну в основному проходили через Кіпр з тих же самих причин, як у випадку з Індією, так і з Україною, ці "іноземні" інвестиції були нічим іншим ніж грошовими коштами виведеними резидентами з України та Індії.

Другий період та кінець першого періоду був зумовлений Другою світовою війною, він характеризувався обмеженим використанням офшорів. В цей час відбувалось відновлення світової економіки, і розвиток офшорів полягав у відновленні темпів їх використання.

Третій період був найбільш бурхливим, у 1960-х роках офшори почали розширювати свої функції та стали перетворюватись в офшорні фінансові центри. Це почало відбуватись в епоху валютного контролю, коли тільки нерезидентам було дозволено мати валютні рахунки. Система фіксованих обмінних курсів була додатковим стимулом для ТНК використовувати свої корпоративні структури не тільки для мінімізації оподаткування нерозподіленого прибутку, але і для зниження вартості капіталу і зниження впливу девальвації валют. У той час як контроль за рухом капіталу мав місце, вони використовували відмінності між поточними і капітальними платежами, а також використовували гнучкість внутрішньофірмових переказів і коригування трансфертних цін. Отримані "короткострокові потоки капіталу" підірвали ефективність контролю за рухом капіталу, і в кінці кінців система з фіксованою процентною ставкою зникла і основні валюти перейшли до систем з плаваючим валютним курсом.

Система офшорів була фактично створена в умовах переходу від фіксованих до плаваючих ставок. В основному їх створенням займались розвинуті країни, особливо США та Великобританія.

США вживала заходи для захисту своїх низьких внутрішніх процентних ставок, блокуючи доступ іноземців до ринків капіталу США, а також заохочення ТНК США, задля фінансування експансії за кордоном за рахунок їх валютних надходжень.

В цей час Великобританія, будучи зацікавленою у стимулюванні відродженню Лондона у вигляді світового фінансового центру, диференційно застосовувала грошове адміністрування, розрізняючи національні та іноземні банки, які були звільнені від усіх кредитних і процентних вимоги, за винятком операцій з резидентами у фунтах стерлінгах.

Насправді, ми можемо зробити висновок про те, що як і США з Великобританією, так і інші розвинуті країни світу, офіційно декларуючи боротьбу з офшорами, реально зацікавлені в розвитку таких фінансових центрів та заохочують такий розвиток, незважаючи на проблеми інших країн світу.

Четвертий період розпочався у 1990-х роках, в цей час міжнародна спільнота запровадила ряд міжнародних ініціатив, метою яких було вирішення проблем пов'язаних з наявністю офшорів. Ці ініціативи мали певний результат, проте вони зіткнулися з низкою перешкод і труднощів. Введення цих ініціатив і стало початком четвертого періоду розвитку офшорів, їх розвитку в умовах протистояння та обмеження їх використання [9].

До порівняно недавнього часу питання офшорів не були в центрі уваги світової спільноти по ряду причин. На національному рівні питання оподаткування, як правило, обговорювалось тільки з обмеженої точки зору, в той час як на міжнародному рівні увага була зосереджена на питаннях, які безпосередньо пов'язані з бідністю, експлуатацією і несправедливістю. Тим не менш, значний негативний вплив фінансової нестабільності, яка стала результатом лібералізації 1980-х і початку 1990-х, призвело до так званої кампанії впровадження "Податку Тобіна", а також кампаній, пов'язаних з глобальною справедливістю, які також почали включати й фінансові питання. Таким чином, питання, пов'язані з функціонуванням офшорів, стали центром уваги світової спільноти [5].

Національні уряди, особливо в країнах ОЕСР, почали конкретно займатися цими питаннями. Міжнародне співробітництво в галузі оподаткування та фінансового регулювання розвивалось історично на основі конкретної функції і шляхом створення тимчасових відносно неформальних груп і комітетів. Відсутність єдиної політики заважає поліпшенню міждержавної координації, і на даний момент позиція більшості країн світу щодо офшорів є неузгодженою. МВФ і Світовий банк до недавнього часу практично ігнорували проблеми міжнародного ухилення від сплати податків та загрози офшорів щодо міжнародної валютної системи. Їх діяльність була обмежена рамками окремо взятої країни, а міжнародний підхід реалізовувався за рахунок моніторингу світової економіки. Таким чином, поява, наприклад, Кайманових островів або Британських Віргінських островів, які є місцем реєстрації декількох сотень тисяч офшорних компаній, не розглядалось як проблема ані МВФ, ані Світовим банком.

Більшість існуючих досліджень стверджує, що податкові втрати доходів в усіх країнах світу в основному відбувається за рахунок використання офшорів. Країни світу втрачають значні суми податків через те, що громадяни розміщують фінансові активи в офшорах, і не декларують свої доходи від цих інвестицій у податкових органах країни проживання. Оскільки країни світу оподатковують доходи своїх громадян, які отримані по всьому світу, недекларування доходів отриманих від іноземних холдингів є порушенням закону і, таким чином, формою ухилення від податків [1; 2; 4].

Тут слід зазначити, що розрізняють ухилення та уникнення оподаткування. Ухилення від сплати податків є навмисною спробою приховати або спотворити чистий прибуток і є поза законом. В свою чергу уникнення оподаткування є оптимізацією оподаткування в рамках закону.

В той же час, може існувати ситуація, коли податкове законодавство країн пропонує лазівки, які дозволяють розглядати інвестиції в офшорні фінансові активи як уникнення від сплати податків, а не ухилення від них. Наприклад, якщо країни звільняють іноземні доходи корпорацій від оподаткування, як це роблять у багатьох країнах ОЕСР, не поєднуючи це з відповідним законодавства щодо протидії уникнення оподаткування, то платники податків можуть володіти фінансовими активами через офшорні корпорації і уникати внутрішнього оподаткування без явного порушення податкового законодавства.

Офшори можуть впливати на мобілізацію доходів в різних країнах. Зокрема, вони можуть бути отримувачами доходів, які переміщують з країн з високими податками. Крім того, вони можуть спричинити скорочення податків в інших країнах світу, тобто вони можуть посилити податкову конкуренцію. Ми скептично ставимося до цих аргументів і цей скептицизм викликаний тим, що потенційні податкові втрати ставлять у пряму залежність з наявністю офшорів. Останніми роками ми спостерігаємо значне підвищення мобільності капіталу, що також є причиною зниження податкових ставок.

Користувачами офшорів є фізичні та юридичні особи різних країн світу, з відповідними особливостями, проте їх поєднують задачі, які вони переслідують при використанні офшорів (рис. 2).

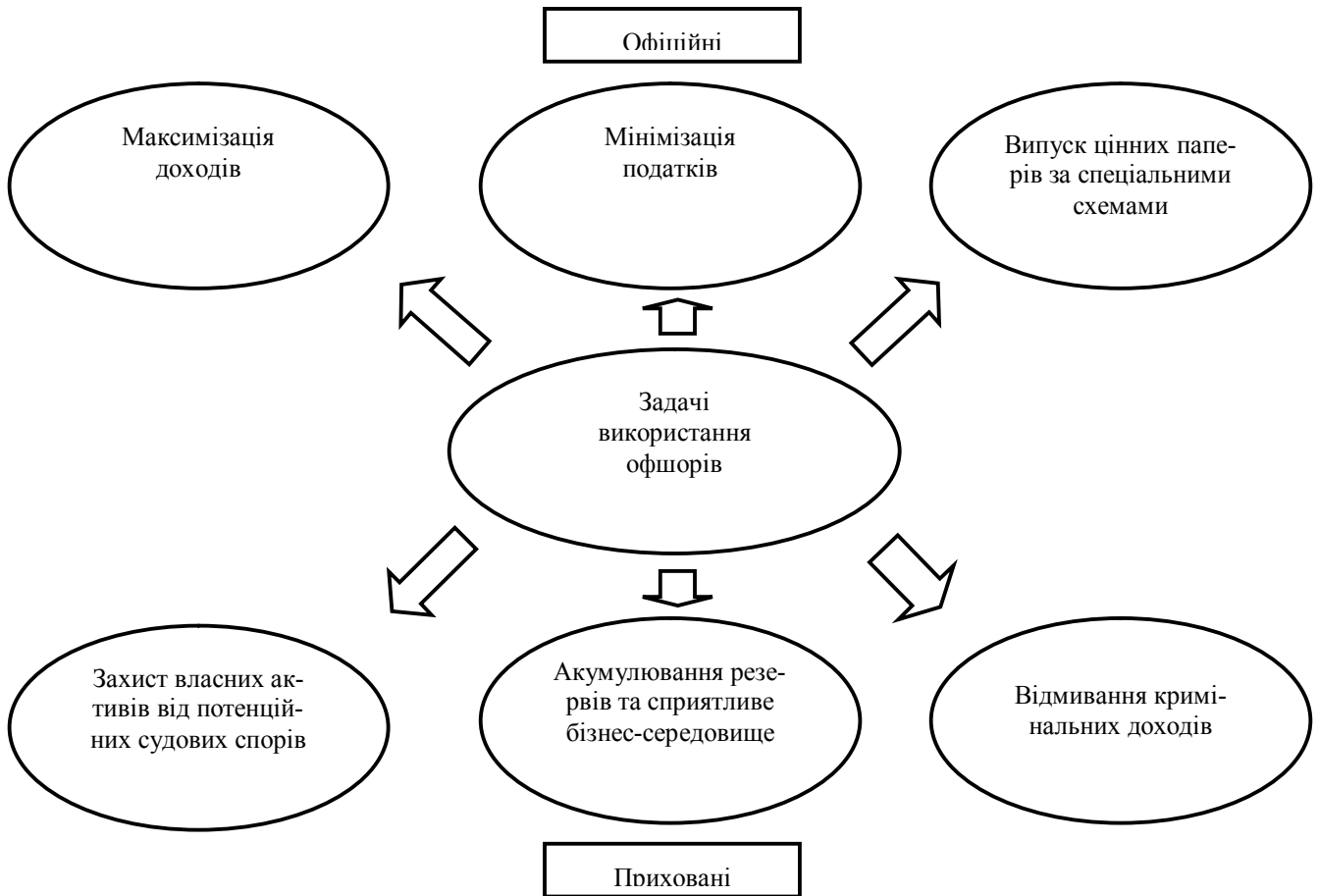

Рис. 2. Задачі використання офшорів.

Нижче ми розглянемо більш детально задачі використання офшорів.

Максимізація доходів. Ця задача є основною при використанні офшорів. Перед кожним економічним суб'єктом стоїть задача максимізувати прибутки та мінімізувати витрати. У випадку офшорів максимізація доходів відбувається шляхом використання їх інструментарію, який буде розглянуто нижче.

Мінімізація податків. Саме надмірне податкове навантаження змушує суб'єктів економічної діяльності використовувати офшори. Вони пропонують можливості мінімізації оподаткування або ж його повної відсутності.

Випуск цінних паперів за спеціальними схемами. Це одна з специфічних задач, що набуває популярності серед країн, в яких практично відсутня прозора структура власності. Зрозуміло, що будь-який випуск цінних паперів вимагатиме надання повної інформації майбутнім інвесторам, коли така інформація відсутня, офшори пропонують випуск цінних паперів за спеціальними схемами. Тобто, власне випуск буде відбуватись через офшорну компанію, але умовно кажучи, під активи офшорних компаній з непрозорою структурою власності.

Захист власних активів від потенційних судових спорів. Захист активів завжди був однією з основних задач суб'єктів економічної діяльності, нині офшори пропонують варіанти їх захисту з використанням офшорних інструментів, починаючи з простої передачі права власності на активи офшорній компанії та закінчуючи складними схемами захисту активів з використанням міжнародного права та відповідних конвенцій.

Акумуляування резервів та сприятливе бізнес-середовище. Офшори пропонують різні можливості з накопичення коштів та їх наступного вільного використання, а також роботу в умовах, які наймовірно сприятливі для кожного з суб'єктів економічної діяльності і які можуть навіть доходити до зміни законодавства офшорів відповідно до вимог певних суб'єктів.

Відмивання кримінальних доходів. Представники кримінальних кіл, а також особи, які мають на меті відмивання кримінальних доходів, можуть їх відмити через банківську систему офшорів без відповідних первинних документів, використовуючи конфіденційність інформації, а також підставних осіб.

Офшори можуть бути використані в дуже простій формі, починаючи з простого відкриття офшорного банківського рахунку, задля приховування доходів та майна з метою недекларування доходу, та закінчуючи складними міжнародними схемами з використанням декількох офшорів та великої кількості юридичних та фізичних осіб.

Досить часто офшори використовують для створення трастів або для створення корпорацій чи інших юридичних осіб, які значно ускладнюють відстеження активів, включаючи фонди, спеціально створені з метою приховування справжнього власника активів. Такі підприємства часто використовуються як частина більш складних податкових схем. Такі схеми та операції можуть являти собою ухилення від сплати податків [3].

Зниження рівня податкових надходжень це проблема, з якою стикаються усі розвинуті країни світу. Метою податкового планування, з використанням інструментарію офшорів, є отримання податкових пільг, які б було неможливо отримати за умови застосування звичайного податкового законодавства. Таке податкове планування маніпулює операціями задля того, щоб таке маніпулювання не було визнано ухиленням від сплати податків.

Оскільки є попит на послуги з податкового планування, звичайно що є і відповідна пропозиція. На цьому ринку є багато учасників, які активно надають можливості юридичним та фізичним особам використовувати інструменти податкового планування за участю офшорів задля зменшення податкових зобов'язань (рис. 3) [6; 7; 10].

Рис. 3. Основні інструменти механізму оподаткування офшорів.

Розглянемо детальніше кожен з інструментів, що пропонують офшори, для більш чіткого розуміння податкового офшорного механізму.

Офшорні компанії та трасти. Формування компаній та трастів є одним з найпоширеніших інструментів, що пропонують офшори. Виходячи з власних інтересів та задач, юридичні та фізичні особи можуть обрати один з наступних видів офшорної компанії: траст (включаючи різні спеціалізовані види), товариство з обмеженою відповідальністю, партнерство з обмеженою відповідальністю, міжнародну бізнес-корпорацію, захищену клітинну компанію.

Офшорні фондові компанії. Це в основному інвестиційні фонди та підприємства, які знаходяться в офшорах і використовуються для здійснення інвестицій та оптимізації оподаткування доходів, отриманих від них.

Внутрішні інвестиційні проекти. Це специфічний офшорний продукт, що нині використовується для отримання усіх можливих вигод та переваг іноземного інвестора, як в офшорі, так і в країні інвестування. Він був створений спеціально для того, щоб уникнути визнання фіктивним інвестором, оскільки проста схема виводу грошових коштів з країни та їх введення з офшору вже відома податковим органам і постійно відстежується.

Офшорні банки та страхові компанії. Офшори дуже широко пропонують як використання офшорних банків та страхових компаній, так і створення таких структур. Використання таких структур дозволяє практично повністю бути звільненими від вимог щодо валютного регулювання, не сплачувати податки, також є можливість не дотримуватись вимог щодо формування статутного капіталу. В деяких випадках існують вимоги щодо розміру статутного капіталу, але відсутні вимоги щодо його формування.

Отримання статусу резидента. Зміна резидентного статусу дає змогу фізичним особам в повній мірі користуватись можливостями офшорів, які надаються резидентам таких країн. Проте слід відзначити, що не всі офшори є привабливими в розрізі набуття резидентного статусу, оскільки в основному офшори пропонують свої послуги лише нерезидентам.

Реєстрація торгових марок. Патентування та реєстрація торгових марок це одна з послуг, що надається офшорами для захисту та використання брендів. Вона користується популярністю через значну кількість міжнародних угод щодо захисту інтелектуальної власності, які підписані офшорами, що спеціалізуються на даному виді послуг.

Офшорна реєстрація яхт та суден. Цей інструмент використовується задля уникнення оподаткування та зниження портових зборів. Реєстрація яхт в основному приваблює заможних осіб, оскільки яхти в переважній більшості країн світу розглядаються як розкіш і оподатковуються за високими ставками.

Висновки та пропозиції. Офшор – це країна чи юрисдикція, що надає фінансові послуги нерезидентам, в масштабі який є неспівмірним розміру та фінансуванню національної економіки та має наступні характеристики: орієнтація на обслуговування нерезидентів; незначна кількість регуляторних вимог; відсутність податків або наявність низьких ставок податків; відсутність прозорості у функціонуванні національних податкових систем; значна інформаційна закритість.

Основні функції офшорів розкриваються через задачі їх використання економічними суб'єктами. Їх можна розділити на офіційні та приховані. Офіційні включають максимізацію доходів, мінімізацію податків та випуск цінних паперів за спеціальними схемами. Приховані в свою чергу включають захист власних активів від потенційних судових спорів, акумулювання резервів та використання сприятливого бізнес-середовища, а також відмивання кримінальних доходів.

Серед основних інструментів механізму оподаткування офшорів слід виділити об'єктні (офшорні трасти, фондові та страхові компанії, банки та внутрішні інвестиційні проекти) та суб'єктні (отримання статусу резидента, реєстрація торгових марок та офшорна реєстрація яхт та суден) інструменти.

Говорячи про місце податкового механізму офшорних країн у системі міжнародного оподаткування капіталу, слід зазначити, що офшори є нічим іншим ніж механізмом, що працює у системі міжнародного капіталу як труба, що поєднує сполучені посудини, а отже здійснює переміщення капіталу з однієї країни в іншу.

Якщо відійти від широко поширеної думки про необхідність боротьби з офшорами та, враховуючи той факт, що офшори, в тому чи іншому вигляді, будуть існувати доки буде попит на офшорні послуги, а боротьба з ними лише зменшує їх негативний вплив, і в процесі цієї боротьби вони стають все більш потужнішими, то виникає думка, що така боротьба є хибним шляхом.

Слід визнати той факт, що офшори є невід'ємною частиною світової фінансової системи, і необхідно підірвати вигідність роботи з офшорами, адже доки це буде вигідно їх послугами будуть користуватись. А оскільки зробити це практично неможливо, пропонуємо розглянути створення офшору на базі Автономної Республіки Крим, задля того, щоб не боротися з офшорами, а мати доступ до всіх переваг офшорних фінансових центрів. У нашому випадку це дасть можливість ефективно проводити як фінансову, так і податкову політику, повністю не змінюючи законодавства України.

Література

1. Гетманцев Д. Офшорний статус і надходження до бюджету / Д. Гетманцев. [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: www.dt.ua/ECONOMICS/ofshorniy_status_i_nadhodzhennya_do_byudzhetu-92920.html.
2. Кобушко І.М. Офшорні зони як засіб зростання інвестиційного потенціалу / І.М. Кобушко // Механізм регулювання економіки. – 2011. – №1. – С. 182–187.
3. Кахович О.О. Функціонування офшорного бізнесу та необхідність його законодавчого регулювання / О.О. Кахович // Економічний простір. – 2011. – №46. – С. 13–20.
4. Москаленко Н. В. Офшорний бізнес, тенденції його функціонування та механізм регулювання / Н. В. Москаленко // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. – 2009. – №1. – 8 с.
5. Clemens F. Tax evasion, tax avoidance and tax expenditures in developing countries: A review of the literature / F. Clemens // Oxford University Centre for Business Taxation. – 2010. – 76 p.
6. Hadnum L. Non-Resident & Offshore Tax Planning / L. Hadnum // TAX GUIDE - "Non-Resident and Offshore Tax Planning". – 2011. - 19 p.
7. Maffini G. Tax Payments of Multinational Groups with Operations in Tax Havens / G.Maffini // Working Paper. – 2009. – 21 p.
8. Picciotto S. Tackling Tax Havens and 'Offshore' Finance. Seminar on Money Laundering, Tax Evasion and Financial Regulation / S. Picciotto. [Electronic source]. – 2012. – Mode of access: www.tni.org/crime-docs/picciotto.pdf.
9. Rawlings G. Taxes and transnational treaties: responsive regulation and the reassertion of offshore sovereignty / G. Rawlings // Law & Policy. – 2007. –vol. 29, No. 1.– 16 p.
10. Using tax havens to avoid paying taxes / Canada Revenue Agency. [Electronic source]. – 2011. – Mode of access: www.cra-arc.gc.ca/E/pub/tg/rc4507/rc4507-09e.pdf.